

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

Bc. Aneta Ivanovská

Sny

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené zdroje a literaturu. Všechny použité zdroje jsou uvedeny v seznamu a jsou citovány podle normy ČSN ISO 690.

V Olomouci dne:

Upozornění

Tento text slouží jako doprovod k praktické práci.

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Davidu Jedličkovi, Ph.D., za vedení diplomové práce, cenné rady a připomínky.

Obsah

Úvod.....	7
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1. Co je to sen.....	9
1.1 Proč se nám zdají sny?	9
2. Základní pojmy	10
2.1 Vědomí.....	10
2.2 Snové ego.....	10
2.3 Nevědomí.....	10
2.4 Vztah vědomí a nevědomí.....	11
3. Podněty snění	11
3.1 Vnější (objektivní) podráždění smyslů.....	11
3.2 Vnitřní (subjektivní) podráždění smyslů.....	11
3.3 Vnitřní, organický tělesný podnět	11
3.4 Psychické zdroje podnětů.....	12
4. Vybavování si snu	12
5. Rozbor a výklad snu.....	13
6. Sny v historickém kontextu.....	15
7. Sny z hlediska psychologie	18
8. Sny a imaginace v umění	21
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	37
9. Inspirace sny a snovými symboly	38
10. Technika malby.....	40
10.1 Akrylová barva.....	40
11. Návrhy.....	41
12. Průběh tvorby a fotodokumentace.....	41
12.1 Sen I	42
12.2 Sen II	42
12.3 Sen III.....	43
13. Výsledek tvorby	45
III. PEDAGOGICKÁ ČÁST.....	48
14. Sny u dětí.....	49
14.1 Zadání 1 - Sny jako nástroj sebepoznání.....	49
14.2 Zadání 2 - Vizuální stránka snu.....	50
14.3 Zadání 3 – Obsahová stránka snu.....	50
14.4 Zadání 4 - I zvířata sní.....	51
Závěr	52

Seznam použité literatury	53
Seznam použitých internetových zdrojů	55
Zdroje obrazových příloh	57
ANOTACE.....	60

Úvod

Sny mě vždy fascinovaly. Přesto, že jsem je vždy brala jen jako směs nesmyslně spojených obrazů a dějů, ve mně některé zanechaly silnou stopu i dlouhou dobu po probuzení. Ty zvláště zajímavé jsem si později začala zapisovat. Nezřídka kdy se mi stalo, že mi sny vnukly zajímavé nápady. Některé obrazy, které jsem vytvořila, mají svůj původ zrození právě ve snech. Ve své tvorbě jsem se vždy pohybovala na hranici absurdna a sny k těmto námětům přímo vybízejí. Nikdy nebylo jednodušší získat inspiraci tak přirozeným způsobem jako jít si lehnout a snít.

K rozhodnutí, že si zvolím právě sny za téma své diplomové práce, nevedla dlouhá cesta. Především poslední rok jsem si své sny zapisovala mnohem svědomitěji a sledovala symboly, které ke mně přicházely ve snech opakovaně. Čím déle jsem sny zapisovala, tím lépe se mi sny po probuzení vybavovaly a objevovala jsem mnohem více detailů. Zároveň jsem pochopila, že sny opravdu nejsou jen nesmyslnou hrou podvědomí, ale že jsou především zrcadlem našeho nitra.

Diplomová práce je rozdělena na tři hlavní části. V první (teoretické) části, se zaměřím na obecnou definici snů, jejich možná objasnění i jejich podněty. Zároveň nastíním měnící se pohled na sny a jejich význam v průběhu historie. Zmíním také pohled na sny z hlediska psychologie. Značnou část první části věnuji spjatosti snů a umění, především jednotlivých umělců, kteří je zahrnují do své tvorby. V druhé (praktické) části práce představím své vlastní zpracování tématu. Má praktická práce se skládá ze tří pláten větších formátů a každé plátno je nositelem mých snových symbolů a představ. Tato část také obsahuje úryvky mých snů, kterými jsem se při práci inspirovala. Nechybí fotodokumentace mých maleb včetně průběhu a návrhů. V praktické části také popíšu svůj pracovní postup a techniku malby. Třetí (pedagogická) část je věnována projektovým návrhům na využití a zpracování tématu se žáky základních uměleckých škol.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Co je to sen

„Sen, psychický jev ve stavu spánku. Psychoanalýza vychází z názoru, že sen je komunikací neznámého a nevědomého. Ve snu funguje psychika jako primitivní aparát na úrovni, která byla vývojem dávno opuštěna. Zjevný obsah snu je nesrozumitelný, dokud není odhalen obsah latentní. Skrytým obsahem snu jsou projevy potlačených přání (Freud) nebo anticipace budoucího úsilí (Adler)“¹

Sen je styčnou plochou mezi světem a námi, mezi naším rozumem a intuicí, realitou a skrytou realitou. Může jít o divokou fantazii, filozofickou úvahu, vyrovnání se se skutečnými denními zážitky, upozornění na naše chování. Najdeme v něm vše, co kdy mělo lidském životě význam. Někdy nám pomáhají vybrat z toho všeho podstatné a zbavit se nepodstatného. Můžeme díky nim instinktivně pochopit to, co z pod své kontroly odmítá pustit rozum, kompenzovat denní dění a vyrovnat se s ním, najít řešení, která už dlouho hledáme, vyznat se sami v sobě.²

Ve snovém spánku tělo spí a mysl bdí. Bdí ale tak, že o sobě neví a chybí-li vědomí o sobě samém, chová se ve snu naprosto nevázaným způsobem. Sen je tak stavem vědomí, který, zbaven smyslových vjemů a racionální kontroly, dělá, co ho napadne. Ve snu můžeme být dobyvatelé, můžeme létat, cestovat časem. Zkrátka vše, co by nás nikdy nenapadlo a co je mimo bdělou realitu.³

1.1 Proč se nám zdají sny?

Jsou sny jen vedlejší součástí spánkových cyklů, nebo slouží jinému účelu? Názorem mnoha neurofyziologů a psychologů je, že jsou sny důležité hlavně pro citový stav a duševní vyrovnanost člověka. V průběhu spánku a snění dochází ke třídění myšlenek a nových informací. Emoční logika, která nás v noci ovládá, nám pomáhá se ve všech informacích orientovat.

Důvodů ke snění ale může být mnohem více. Ve snech se mohou realizovat naše tužby a přání a pomocí snů se rovněž mohou vysvětlovat signály a podněty vlastního těla.

¹ FREUD, Sigmund. Výklad snů: O snu. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1998. ISBN 80-86123-07-3., str. 235

² HANUŠOVÁ, Ludmila. Co je to sen: Byl to sen... Psychoterapie [online]. [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://psychoterapie-hanusova.webnode.cz/pro-vas-clanky-temata-uvahy/co-je-to-sen/>

³ Sny - Psychologie. Studentino.cz [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.studentino.cz/ss/psy/sny-18125-p1.html>

Sen a snění jsou téměř vždy reakcí na nějaký vnitřní nebo vnější podnět. Ve snu pak dochází k asociaci obrazů na základě podobnosti afektivních prožitků. Mnohé obrazy se přitom spojí tak, že vznikne jeden, často úplně nesmyslný obraz. Někdy dochází k přenosu afektu na obraz, který byl původně neutrální a neměl s reálným zážitkem nic společného. Tak se může afektivní náboj přenášet i na nepodstatné prvky snu. Proto jsou výsledné snové obrazy často tak nepochopitelné.⁴

2. Základní pojmy

2.1 Vědomí

Vědomí je ústředí psychické činnosti člověka a řídí činnosti jako vnímání, myšlení a cítění. Je posazeno na vrcholu všeho nevědomí. Základním atributem je světlo a ve snech ho může symbolizovat slunce, oči, zrcadla či fotoaparáty.⁵ Skrze vědomí analyzujeme, třídíme a hodnotíme.

2.2 Snové ego

Je vědomí ve snu. Má omezený přístup k paměti a nemá rozsah běžného já. Má jen ty vlastnosti a schopnosti, které jsou pro konkrétní sen důležité. Přemýšlení ve snu je známkou příliš silného ega vědomí, které si neodpočine ani v noci. Vypovídá to o silné potřebě neustálé kontroly a zdůrazňování rozumové stránky.⁶

2.3 Nevědomí

Nevědomá oblast je rozsáhlá a obsahuje několik vrstev. Nezná řeč, pracuje jen se symboly a obrazy. Nevědomá oblast odpovídá fungování pravé mozkové hemisféry, vědomé funkce patří k levé hemisféře.⁷ Někdy se ve snech setkáváme s věcmi, místy i tvory, které jsme nikdy neviděli nebo vůbec neexistují. Tyto obrazy vyvěrají z kolektivního

⁴ Sny. Psychologie [online]. 23.7. 2007 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://psychologie.nazory.eu/rubriky/sny>

⁵ HELINGEROVÁ, Marta. Sny jako zdroj sebepoznání: jak využít sny k osobnímu rozvoji. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5690-5., str. 49 - 55

⁶ Tamtéž, str. 59 - 62

⁷ Tamtéž, str. 63 - 67

nevědomí.⁸ Z této oblasti se na nás ve snech chrlí informace, obrazy a příběhy, které vnímáme jako nesmyslnou snůšku bezcenného a chaotického materiálu.

2.4 Vztah vědomí a nevědomí

Hranice vědomí a nevědomí jsou značně nepevné. Dá se říct, že se obě stránky vzájemně prostupují. Zatímco našemu vědomí vládne rozum a vůle, nevědomí má blíže k iracionálnímu, projevuje se ve snech a intuici a jeho výrazovým prostředkem jsou symboly. Sen představuje způsob živé komunikace mezi vědomou a nevědomou oblastí. Obě se mohou vzájemně obohacovat. Právě sny jsou jedním z prostředků, jak nechat proudit energii ve formě obrazů do vědomí. A jsou obsahy, které do vědomí proniknout chtějí.⁹

3. Podněty snění

Podněty snění, nebo také zdroje snění, jsou velmi rozmanité. V základu jsou to podněty tělesné a duševní. Názory o tom, kterým zdrojům snu náleží přednost, se dalece rozcházejí.¹⁰ Sigmund Freud ve své knize *Výklad snů* rozčlenil tyto zdroje na čtyři druhy.

3.1 Vnější (objektivní) podráždění smyslů

Podněty snů přicházejí zvenčí. Jedná se například o polohu, ve které spíme, o teplotu, jakou má daná místnost, či světlo, které se v místnosti nachází. K podnětům se řadí také různé rušivé zvuky, které, pokud nás neprobudí, sen do jisté míry ovlivní.

3.2 Vnitřní (subjektivní) podráždění smyslů

Při snových iluzích hrají podstatnou úlohu zrakové a sluchové vjemy, které máme z bdělého stavu v podobě světelného chaosu nebo znění a hučení v uších. Tento druh zdroje je pro sen velmi podstatný, neboť vytváří onu obrazovou část.

3.3 Vnitřní, organický tělesný podnět

Ve spánku si svou tělesnost uvědomujeme mnohem hlouběji. Už ve starověku se předpokládalo, že je člověk schopen ve snu pocítit nastupující nemoc. U mnoha lidí

⁸ JUNG, Carl Gustav, Marie-Louise von FRANZ, Joseph L. HENDERSON, Jolande Székács JACOBI a Aniela JAFFÉ. *Člověk a jeho symboly*. Přeložil Pavel KOLMAČKA. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1259-1., str. 33

⁹ HELINGEROVÁ, Marta. *Sny jako zdroj sebepoznání: jak využít sny k osobnímu rozvoji*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5690-5., str. 69 - 70

¹⁰ FREUD, Sigmund. *Výklad snů: O snu*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1998. ISBN 80-86123-07-3., str. 19

působí na snový obsah poruchy vnitřních orgánů. Poukazuje se například na to, že lidé se srdeční či plicní vadou mívají úzkostné sny. K tělesným podnětům se nejběžněji řadí problémy jako žízeň, bolest nebo biologické potřeby.

3.4 Psychické zdroje podnětů

Poslední ze čtyř druhů podnětů, ale rozhodně ne v daném slova smyslu, vytváří snům emoční náplň složenou z našich myšlenek, zážitků a získaných informací.

4. Vybavování si snu

Práce se sny úzce souvisí se schopností si sny zapamatovat. Tato schopnost se u jednotlivců liší a liší se i během života. Jsou období, kdy se na své sny rozpomeneme snadno a období, kdy máme pocit, že ani žádné sny nemáme. U vybavování snu záleží také na emočním náboji, na ty emotivnější si vždy snadněji vzpomeneme.

Nejprostším návodem je si své sny zapisovat ihned po probuzení. Časem se v tomto směru začne paměť trénovat, zvykneme si se sny pracovat a vybavování bude fungovat se stále větší přesností.

Tento základní postup jsem ve spojitosti s praktickou částí práce vyzkoušela. Zapisovala jsem si své sny ve formě příběhů či útržků a symbolů. Zezačátku dominovaly spíše kratší záznamy, ale postupem času se tyto jednotlivé zápisy prodlužovaly. S přibývajícím vytrvalostí tak lze opravdu dosáhnout větší pozornosti k vlastním snům.

Zapamatování a vybavování si snu je dovednost jako každá jiná. Je k tomu za potřebí odhodlání, trénink a trpělivost. Kromě zaznamenání snu jako příběhu lze využít i schéma, kdy vytváříme větve vedoucí od hlavního děje k různým motivům nebo emocím.¹¹

Zajímavý postřeh publikoval známý malíř a surrealista Salvador Dalí ve svém průvodci uměleckým dílem *50 Secrets of Magic Craftsmanship*. V kapitole zvané *Tajemství spánku s klíčem* popsal svou vlastní metodu, kterou využívá, aby mohl vstoupit do říše snů a následně si svůj sen vybavit. Trik spočíval v tom, že při siestě držel těžký klíč, který během spánku upadl na zem. To vedlo k tomu, že se probudil ve chvíli, kdy byly jeho sny

¹¹ HELINGEROVÁ, Marta. Sny jako zdroj sebepoznání: jak využít sny k osobnímu rozvoji. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5690-5., str. 104 - 107

stále živé. Tímto způsobem pak zůstávaly vize, které se zhmotnily ve spánku, snadno zaznamatelné a převeditelné do uměleckého díla.

Dalí také přišel s mnoha postřehy, jak sny do jisté míry ovlivnit. Jeden z příkladů jeho receptů je nastříkat na polštář vůni spjatou s určitým životním obdobím.

5. Rozbor a výklad snu

Výklad snu předpokládá vcítění, intuici a především vnímavost. Pro výklad snových motivů je třeba snáře brát spíše jako inspiraci, nabídku možných nápadů.¹² Obrazy snů je třeba chápat symbolicky, neměly by být chápány doslovně. Je potřeba v nich vytušit nějaký smysl.

Možná cesta pro výklad snu je vybrat si nějaký prvek nebo symbol, který se ve snu často opakuje a vymyslet k němu co nejvíce významů. Vodítkem by mohly být vzpomínky či asociace. Přesto existují různé univerzální symboly (např. dům, město, řeka), které mluví z obecné lidské zkušenosti. Například krajina, ve které se ve snu nacházíme, může vyjadřovat naše celkové naladění, anebo se může vztahovat ke konkrétní situaci a vyjadřovat tak náš pocit z ní. Počasí pak může poukazovat na naši aktuální náladu.¹³

Existují dvě skupiny snů – sny z osobní roviny a archetypální sny. Sny vztahující se k první skupině jsou charakterizovány tím, že v nich řešíme osobní problémy odehrávající se v každodenním životě. Archetypální sny pocházejí z roviny kolektivního nevědomí, chybí v nich tedy individuální obsah. Tyto sny bývají emočně velmi silné a působí na nás tajemně.¹⁴

Častým tématem snů jsou naše vnitřní konflikty, zanedbávané potřeby a stránky naší osobnosti, které si neuvědomujeme, nebo uvědomit nechceme. Ukazují nám naše zažité vzorce chování, jednání a myšlení.¹⁵ Sny doprovází naše postoje a přesvědčení, i takové, které si ve skutečnosti myslíme, že nemáme, nebo je vzhledem ke schématu chování odsuzujeme.

¹² HANUŠOVÁ, Ludmila. Co je to sen: Byl to sen... Psychoterapie [online]. [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://psychoterapie-hanusova.webnode.cz/pro-vas-clanky-temata-uvahy/co-je-to-sen/>

¹³ HELINGEROVÁ, Marta. Sny jako zdroj sebepoznání: jak využít sny k osobnímu rozvoji. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5690-5., str. 117 - 122

¹⁴ JUNG, Carl Gustav, Marie-Louise von FRANZ, Joseph L. HENDERSON, Jolande Székács JACOBI a Aniela JAFFÉ. Člověk a jeho symboly. Přeložil Pavel KOLMAČKA. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1259-1., str. 63 - 65

¹⁵ HELINGEROVÁ, Marta. Sny jako zdroj sebepoznání: jak využít sny k osobnímu rozvoji. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5690-5., str. 131 - 133

Naše sny jsou obvykle plné dalších osob, ať už známých či neznámých. Ve výkladu je nutné určit, zda nám osoby chtějí pomoci nebo ublížit. Ty, které nám pomáhají, jsou prvky naší psyché, jsou to naše silné stránky. Osoby, ze kterých máme strach a škodí nám, jsou ty naše stránky, které nemáme v oblibě.¹⁶

Sen nás informuje, pomáhá nám pátrat a poskytuje nám rady. Snové symboly snu lze ale pochopit pouze v individuálních souvislostech jedince. Stejný symbol může mít u jiného člověka naprosto odlišný smysl. Dokonce i u jednoho člověka může získat zcela jiný smysl v jiné době či jiné životní situaci.

Snáře jsou při rozboru snu jistou pomůckou, ale vždy je třeba brát v potaz celkový kontext snu. Ne vždy nám pomůže daný výklad symbolu, neboť je jen obecnou charakteristikou. Je dobré si ujasnit, jaký má daný symbol význam pro nás samé. Možná na to nepřijdeme hned, ale při trpělivém sledování svých snových příběhů lze postupně tyto významy odhalit.

¹⁶ HELINGEROVÁ, Marta. Sny jako zdroj sebepoznání: jak využít sny k osobnímu rozvoji. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5690-5., str. 138 - 143

6. Sny v historickém kontextu

Lidé se odjakživa snažili najít vysvětlení pro jevy, kterým nerozuměli. K těmto jevům se řadí i sny. Zájem o ně má proto velmi starou historii.¹⁷ Lidé odjakživa žili v přesvědčení, že sny mají nějaký smysl, který může být předpovídání budoucnosti nebo naopak nahlédnutí do dávné minulosti či dokonce boží či démonické proroctví.¹⁸ Po obsahové stránce se sny jednotlivých kultur přirozeně liší, protože obsah snu je do značné míry ovlivňován denními prožitky.¹⁹

Nelze se divit, že byly sny vždy tak fascinující. V dobách, kdy toho lidé nevěděli tolik co teď, musely sny jistě působit velmi mystickým dojmem. Těžko se pro ně hledalo dobré vysvětlení. Ostatně, ani dnes na tom nejsme o moc lépe, tedy co se týče hlavního původu vzniku snů. V této kapitole se stručně věnuji historickému pohledu na sny, především na jejich zajímavé interpretace.

Asyřané se už v 6. stol. př. n. l. zabývali sny. Důkazem tomu jsou asyrské knihy snů. V těchto knihách lze najít, že se ve snech mohou lidé dostat do kontaktu s duchy či démony. Objevily se v nich dokonce zmínky, že sny mohou být spojeny s rozvojem řeči. S tímto tvrzením souhlasil také Sigmund Freud ve své psychoanalýze.²⁰

Egyptané pokládali sny za cenný materiál. Věřili, že sen je boží poselství a má je připravit na události v budoucích dnech. Pokud se děj snu nesplnil, lidé se domnívali, že se změnila budoucnost. Zejména to, co bůh ve snu sdělil královské osobě, bylo skutečné a nevyvratitelné. Zajímavý byl jejich pohled na propojení spánku a smrti. Domnívali se, že spánek je přechodovou fází mezi tímto a Oním světem. Sny pak zprostředkovávají prostor, kde se setkávají bohové, démoni a duše živých a zemřelých.²¹

I antické chápání snů se značně lišilo od moderní doby. Tehdejší lidé byli přesvědčeni, že sen přichází z neznámé části duše a má za úkol připravit na následující dny a jejich

¹⁷ ALBERTI, Christiane a Marie-Jean SAURET. Psychoanalýza. Praha: Levné knihy, 2007. Malá moderní encyklopedie (Levné knihy KMa). ISBN 978-80-7309-500-0., str. 44

¹⁸ FREUD, Sigmund. Výklad snů: O snu. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1998. ISBN 80-86123-07-3., str. 609

¹⁹ STARÝ, Jirí a Josef HRDLIČKA, ed. Spánek a sny. Praha: Herrmann, 2008. Svět archaických kultur (Herrmann & synové). ISBN 978-80-87054-12-3., str. 22

²⁰ Tamtéž, str. 21 - 23

²¹ Tamtéž, str. 67

události. Převládal názor, že skrze sny promlouvá božstvo či démon. Lidé také mnohdy vyhledávali pomoc vykladačů snů, kteří záhadnou řeč snů překládali.²²

Když se někomu zdál sen, který překračoval rámec každodenního života, nebylo v antickém světě nezvyklé, že lidé vystupovali na shromáždění, před kterým snová poselství prezentovali. Jung ve svých knihách poukazuje na to, že mytologické či kolektivní sny mají charakter, který instinktivně nutí lidi, aby je řekli. Ve starověku a středověku se cítilo, že tyto sny vyjadřují lidskou pravdu.²³

Sny se zabývali také řeční filozofové. Aristoteles hledal příbuzné vztahy mezi tělem a duší. Sókratés předpokládal, že sny jsou hlasem svědomí. Platón se svými názory přikláněl k Sigmundu Freudovi, považoval sny za výraz naší iracionální pudové přirozenosti.²⁴

Snáře nebyly ničím neobvyklým. Vytvářeli je například Indiáni pod názvem Vedas. Hojně se knihy snů vyskytovaly také v Číně, kde byly mnohem propracovanější. Stejně jako Egypťané i Číňané věřili, že když člověk spí, jeho duše opouští tělo a nachází se ve světě duchů. Od smrti se tento stav liší tím, že se duše vždy vrací s probouzením. Duše by ale mohla zůstat zablokována mezi světy ve chvíli, kdy by došlo k násilnému probuzení spícího.²⁵ Rozšířeným názorem také bylo, že sny mohou předpovídat budoucnost, například narození potomka. Číňanům byl pravděpodobně znám symbolický výklad snů, při kterém se využívalo představ o jin a jang a asociací spojených s objekty ve snu. Noční můry byly dokonce pokládány za samostatné entity. Sny, které si člověk nezapamatoval naopak znamenal, že nemá žádný význam.²⁶

I ve středověkém islámském prostředí měly snáře velkou hodnotu. Vznikaly jako lexikony symbolů, které byly opatřeny bohatým výkladem. Tyto teorie byly výčtem doporučení a příkladů. Arabští vykladači snů vytvořili systém interpretačních postupů a zásad, který považovali za svébytnou vědní disciplínu. Stejně tak jako v jiných končinách, i zde byl snům přisuzován vizionářský charakter.²⁷

²² HELINGEROVÁ, Marta. Sny jako zdroj sebepoznání: jak využít sny k osobnímu rozvoji. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5690-5., str. 35 - 39

²³ Tamtéž, str. 38 - 40

²⁴ FROMM, Erich. Mýtus, sen a rituál. Praha: Aurora, 1999. ISBN 80-85974-70-3., str. 102

²⁵ MARX, Helma. Svět mýtů: mýty všech dob a národů. Praha: Volvox Globator, 2002. Historie (Volvox Globator). ISBN 80-7207-461-X., str. 49

²⁶ STARÝ, Jiří a Josef HRDLIČKA, ed. Spánek a sny. Praha: Herrmann, 2008. Svět archaických kultur (Herrmann & synové). ISBN 978-80-87054-12-3., str. 33

²⁷ Tamtéž, str. 147

Na starověkém předním východě byla snům přisuzována úloha zvláštního prostředku komunikace mezi reprezentanty posvátného světa a pozemšťany. Setkání tohoto typu přitom mělo být v silách obou zúčastněných stran. Božstva se mohla zjevovat buď z vlastní vůle, nebo naopak na přání člověka, který se ale musel nejprve připravit provedením komplikovaného obřadu.²⁸

Samostatné postavení mají dochované názory na sny starých Seveřanů. Sen podle nich nebyl průhledem do jiného světa bohů, démonů či mrtvých. Seveřan ve snu typicky vystupuje jako pasivní objekt probíhajícího děje. Sny jsou chápány jako něco patřícího k lidské přirozenosti, ale zároveň jako něco neblahého, co obírá snícího o spánek.²⁹

V raném středověku panovaly také v Evropě obdobné názory na sny. Věřilo se, že nesou démonické nebo boží poselství. Za tímto tvrzením stála především církev, která tak udržovala mravní chování lidu. Židovský aristotelik Maimonidés tvrdil, že sny fungují jako věštby. Katolický filosof a teolog Tomáš Akvinský zastával názor, že sny předpovídají budoucnost a boží poselství.³⁰

Důležitý předěl v pohledu na sny nastal ve 12. století. Sen měl do té doby pouze tři původů – od boha, od ďábla a od člověka samotného. Sny byly prohlášeny za lidem vlastní a začínaly být chápány jako svědectví o nich samotných.³¹ V průběhu 17. a 18. století byl názor, že sny mají věštecký charakter či zprostředkovávají boží slova, zcela zavržen.³²

Teprve v 19. století se rozvinul názor, že sny jsou souborem obrazů se zlomky bdělých myšlenek a různých symbolů. Snáře tak byly koncipovány jako lexikony významů nejčastějších snových obrazů. Samozřejmě ale nebyly brány v úvahu osobnost či historie snícího.³³

²⁸STARÝ, Jiří a Josef HRDLÍČKA, ed. Spánek a sny. Praha: Herrmann, 2008. Svět archaických kultur (Herrmann & synové). ISBN 978-80-87054-12-3., str. 100

²⁹Tamtéž, str. 202

³⁰FROMM, Erich. Mýtus, sen a rituál. Praha: Aurora, 1999. ISBN 80-85974-70-3., str. 112 - 114

³¹STARÝ, Jiří a Josef HRDLÍČKA, ed. Spánek a sny. Praha: Herrmann, 2008. Svět archaických kultur (Herrmann & synové). ISBN 978-80-87054-12-3., str. 25

³²FROMM, Erich. Mýtus, sen a rituál. Praha: Aurora, 1999. ISBN 80-85974-70-3., str. 115

³³ČERNOUŠEK, Michal. Sen a snění. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Horizont, 1988. Otazník (Horizont)., str. 128 - 130

7. Sny z hlediska psychologie

Dodnes není zcela známo, proč se nám vlastně zdají sny. V historii se touto otázkou zabývalo mnoho psychologů, filosofů i lékařů a některým z nich se podařilo více prolomit hranice k odpovědím. V následující kapitole zmíním několik nejznámějších psychoterapeutických pojetí snů.

Ve 20. století přišel psycholog a lékař Sigmund Freud s přelomovým objevem psychoanalýzy. Vycházel z obecného předpokladu, že sny nejsou nahodilé, ale že souvisí s vědomými myšlenkami a problémy. Tento předpoklad nebyl v žádném případě svévolný. Zakládal se na závěrech známých neurologů (například Pierra Janeta), že neurotické symptomy souvisejí s vědomou zkušeností. Dokonce se ukazovalo, že jsou odštěpenými oblastmi vědomé mysli, které mohou být v jiném čase a za jiných podmínek vědomé. Freud snům přiřadil zvláštní význam tím, že z nich učinil výchozí proces volných asociací.³⁴

Freud založil metodu psychoanalýzy na komplexním analytickém výzkumu pacientových aktivit a definoval ji jako vědu o nevědomí. Psychoanalýza je systematická metoda, která se snaží porozumět lidské psychice. Zároveň je to i forma terapie, léčba mluvením, skrze kterou se psychoanalytik dostává do hlubokých vrstev lidské psychiky a za pomoci proudu asociací pacienta analyzuje příčiny jeho psychických poruch vzniklých ze silných emocionálních otřesů.³⁵

Freud předpokládal, že sen je výsledkem duševní činnosti snícího. Jako prostředky svého vyjádření používá sen především vizuální obrazy. Mimo to sen pracuje také se sluchovými, čichovými, chuťovými i hmatovými vjemy. Sen nahrazuje myšlenky halucinacemi, z obrazů vytváří určité situace, které zhmotňuje tak, jako by byly přítomné a reálné. Snící proto sní svůj sen v přesvědčení, že vše je skutečně reálné.³⁶

Dalším významným představitelem v oblasti teorie snu byl Carl Gustav Jung, který sice nejprve vycházel z Freudovy psychoanalýzy, ale později se od ní odklonil. Jung nesouhlasil s tím, že by se za sny skrývaly pouze překroucené pudové přání. Navázal na

³⁴ JUNG, Carl Gustav, Marie-Louise von FRANZ, Joseph L. HENDERSON, Jolande Székács JACOBI a Aniela JAFFÉ. Člověk a jeho symboly. Přeložil Pavel KOLMAČKA. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1259-1., str. 21

³⁵ LACKO, David. Psychoanalýza: Za Freuda i po něm – Část I. K zamyšlení [online]. 17.2. 2015 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.kzamysleni.cz/psychoanaliza-za-freuda-i-po-nem-cast-i/>

³⁶ FREUD, Sigmund. Výklad snů: O snu. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1998. ISBN 80-86123-07-3., str. 66 - 68

Freudovy objevy a rozvinul je do svébytného systému analytické psychologie, ve které se zabýval nevědomím. Nevědomí rozdělil na dva základní typy, a to kolektivní a osobní. Kolektivní nevědomí se podle něj nachází v nejhlubší vrstvě psyché, jehož funkčními jednotkami jsou archetypy, což jsou všem společné struktury nevědomí.³⁷ Archetypové sny jsou pak základním stavebním prvkem snu a jsou to jednoduše ty sny, které jsou pro nás emocionálně významné a pamatujeme si je po dlouhá léta. Objevují se v nich symbolické obrazy a mají podobu zjevení. Nutí snícího, aby o nich přemýšlel.³⁸

Podle Junga je sen produkt nevědomí, který předkládá symbolickou podobu naší duše. Sen nic nepředstírá a podává nám syrové informace v symbolickém jazyce, kterému je mnohdy těžké porozumět.³⁹ Symbolika hrála v Jungově výzkumu důležitou roli.

Podobně jako Jung s Freudem zprvu spolupracoval psychiatr Alfred Adler. Adler stejně jako Jung kritizoval Freuda za přeceňování sexuality, Freud naopak Adlera za přeceňování vědomých obsahů. Rozepře nakonec vedla k vyloučení Adlera z psychoanalytické společnosti. Adler pak založil vlastní školu, které dal název *individuální psychologie*. Od psychoanalýzy se odlišuje zejména svým důrazem na začlenění člověka do společnosti.⁴⁰

Vůči Freudově psychoanalýze se vymezila *daseinsanalýza* založená Ludwigem Binswangerem a Medardem Bossem. Daseinsanalýza přezkoumává pojmy nevědomí a nevědomých mechanismů, ale také celý proces terapie i výkladu snů. Svým zaměřením staví na zachování původních a přirozených lidských skutečností, zkušeností a hodnot a zároveň podněcuje k obnově lidské svobody a odpovědnosti. Jejím cílem není klientovo přizpůsobení, ale naplnění jeho bytí. Terapie ho má přivést k poznání a plnému využívání vlastních možností.⁴¹

Také zakladatele gestalt terapie Fredericka Perlse ovlivnila Jungova analytická psychologie a byl vyškolen v psychoanalýze, i když se od ní ve své terapeutické koncepci kriticky distancoval. Gestalt terapie je psychoterapeutický směr, který klade zásadní

³⁷ JUNG, Carl Gustav, Marie-Louise von FRANZ, Joseph L. HENDERSON, Jolande Székács JACOBI a Aniela JAFFÉ. Člověk a jeho symboly. Přeložil Pavel KOLMAČKA. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1259-1., str. 63

³⁸ DIECKMANN, Hans. Sny jako řeč duše: hlubinněpsychologický výklad snů. Praha: Portál, 2004. Spektrum (Portál). ISBN 80-7178-858-9., str. 43

³⁹ Tamtéž, str. 89

⁴⁰ PLHÁKOVÁ, Alena. Dějiny psychologie. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0871-X., str. 190

⁴¹ Tamtéž, str. 213

důraz na neustále propracovávané uvědomování vlastního vnímání, prožívání a jednání v přítomné situaci teď a tady. Je založena na předpokladu, že člověk má od narození zdroje a schopnosti potřebné k navazování vzájemně prospěšného kontaktu s druhými lidmi a okolním prostředím a k prožití uspokojivého a tvořivého života.⁴² Sny pokládá za projekci osobnosti pacienta a pro terapeutickou praxi jsou velmi cenné.

V dnešní době jsou sny na rozdíl od historického kontextu přehlíženy. Jejich významu je obecně přisuzováno daleko méně pozornosti. Sny jsou ale pro nás podle výzkumů zajímavé, významné a emocionálně důležité.⁴³

⁴² PLHÁKOVÁ, Alena. Dějiny psychologie. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0871-X., str. 146

⁴³ SANFORD, John A. Sny a uzdravení: stručný úvod do výkladu snů. Vyd. 2., opr. Přeložil Luděk MIKÁČ. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2003. Studie (Nakladatelství Tomáše Janečka). ISBN 80-85880-28-8., str. 13 - 15

8. Sny a imaginace v umění

Když usneme, kam jdeme? Filozofové, básníci a psychologové přemýšleli nad odpovědí po staletí. Jsou to ale právě vizuální umělci, kteří se znovu a znovu snažili ukázat nemožné, a to představit si a vyobrazit místa, kam jdeme, když sníme. V této kapitole se věnuji příkladům ztvárnění snů v průběhu historie až po současné tvůrce.

Umělci od počátků věků hledali inspiraci ve svých snech či představách. Napříč historií se právě tématu snu věnovalo mnoho z nich, od božských vizí přes fantazie k nočním můrám. Od středověku se vnímání i ztvárňování snu velmi změnilo.

V renesanci byli umělci a humanisté zaujati starým uměním a spisy Hippocrata⁴⁴ a Aristotela⁴⁵, které se svým obsahem dotýkaly snů. Za zajímavou pasáž pokládali tu, ve které existuje domněnka, že během snu může být duše osvobozena od těla a dosáhnout tak vyššího duchovního stavu. V umění měl pak tento stav často podobu vzestupující duše zachycené náboženským morálním dilematem. Sny však také umožnily umělcům využít nespoutanou fantazii a pohrávání si s pohanskými scénami.⁴⁶

Často vznikaly obrazy s biblickými sny a umělci byli vybráni, aby toto poselství předali. Populárními tématy byly především starozákonní příběhy (sen Jacoba nebo Josephův výklad faraonova snu) a zůstaly oblíbenými tématy po staletí.⁴⁷ Jacobův sen ztvárnil například francouzský raně renesanční malíř Nicolas Dipre.

⁴⁴ Hippokratés byl jedním z nejproslulejších lékařů starověkého Středomoří. Při léčbě a diagnostice nemocí používal někdy i sny. Zabýval se jimi podrobněji v knize *O životosprávě*. Je v ní především diagnostika a výklad snů. Tvrdil, že zatímco spíme, naše duše dokáže vidět to, s čím tělo bojuje.

⁴⁵ Aristotelés byl jedním z nejznámějších řeckých filosofů. V knize *O snech* rozebíral sny a jejich původ. Napsal, že každá představa, kterou ve spánku máme, není snem. Věřil, že sny mají stejný původ jako halucinace nemocných lidí.

⁴⁶ FIORE, Julia. Art History's Iconic Depictions of Dreams, from the Renaissance to Surrealism. Artsy [online]. 8. 6. 2019 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-art-historys-iconic-depictions-dreams-renaissance-surrealism>

⁴⁷ Tamtéž

Obr. 1: Nicolas Dipre, Jacobův sen, cca 1500

Z barokního období je pak možné uvést francouzského malíře Georgese de La Tour nebo španělského mistra v malbě zátiší Antonia de Pereda.

Obr. 2: Georges de La Tour, Sen svatého Josefa, cca 1600

Obr. 3: Antonio de Pereda, Rytířův sen, 1655

Jacobův sen ztvárnil také holandský malíř zlatého věku Ary de Vois.

Obr. 4: Ary de Vois, *Jacobův sen*, 1660–80

Italské a francouzské umělce příliš nezajímalo téma nočních můr, dokud nenarazili na znepokojující fantazie Hieronyma Bosche. Jeho obrazy odkazují k nočním můrám jako k projevu varování před hříšným životem. Obraz *Vize rytíře Tondala* zachycuje noční můru, která se zdá právě spícímu Tondalovi. Jako jeden z mála umělců tehdejší doby, vnesl do umění své sny a fantazii. Díky tomu je považován za předchůdce surrealismu. V jeho dílech můžeme spatřit originální výjevy jako hmyzí roje, které ztělesňují anděly, anebo trhače zubů, jehož kapsy jsou plné sena, kteří znázorňují vybrané poplatky.⁴⁸

Obr. 5: Hieronymus Bosh, *Vize rytíře Tondala*, 1530-40

Španělský malíř Francisco De Goya by mohl být považován za Boshova nástupce. Ve svých dílech zobrazoval své vnitřní vize i noční můry. V obraze *Spánek rozumu vytváří*

⁴⁸ REMBERT, Virginia. Hieronymus Bosch. V Praze: Slovart, 2007. ISBN 978-80-7209-906-1., str. 22

monstra využívá špatného snu, aby kritizoval tehdejší španělskou společnost, zejména zdrženlivost země k modernizacím.⁴⁹

Obr. 6: Francisco De Goya, *Spánek rozumu vytváří monstra*, 1799

Slavná noční můra Henryho Fuseliho z přibližně stejného času by zřejmě naznačovala podobný příběh, ale je neobvyklá v tom, že mu chybí morální složka nebo dokonce literární, biblický nebo uměleckohistorický precedens. Fuseli byl za svého života velmi uznávanou a respektovanou postavou, nicméně po jeho smrti upadl do zapomnění. Byl znovuobjeven až při nástupu symbolismu, expresionismu a surrealismu, protože umělci těchto stylů v něm spatřili spřízněnou duši.⁵⁰

Obr. 7: Henry Fuseli, *Noční můra*, 1781

⁴⁹ Český svět: Illustrovaný čtrnáctidenník. Praha: Karel Hipman, 1915, 11(5). ISSN 54 D 1998., str. 106

⁵⁰ Henry Fuseli. Artmuseum [online]. 27.4.2007 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=928

Ze svých snů a představ čerpal i anglický malíř William Blake, který byl jedním z neoriginálnějších představitelů romantismu. Věnoval se umění i literatuře. Neviděl žádné rozpory ani hranice mezi zemí, nebem a peklem, jeho díla jsou plná symbolů věčnosti a nereálna. Blake byl věřící a náboženství se silně promítalo do jeho tvorby. Nemaloval však božstvo tak, jak je známé, ale tvořil si své vlastní, které pojmenovával a vytvářel k nim příběhy, které rozvíjel ve svých knihách.⁵¹ Většinou šlo však o bohy a démony zároveň.

Obr. 8: William, Blake, Červený drak a žena oděná sluncem, 1805

V 19. století vyvinuli umělci hnutí symbolismu nové prostředky k vyjádření snů. Obrazy byly plné fantazie, erotiky, okultismu i smrti. Když Freud publikoval své teorie o snech a podvědomí, účinek na umění byl okamžitý. Ve 20. století se sny staly primárním zdrojovým materiálem pro surrealisty, kteří se těmito teoriemi inspirováni snažili o vytvoření nové reality. Salvador Dalí interpretoval sny ve svých obrazech nesčetnými způsoby. Dalí, surrealisté i jejich umělečtí předci chápali interpretační možnost snů jako cestu k sebezkoumání.

Dokonce i postimpresionističtí umělci jako Vincent van Gogh a Francis Bacon připisovali výbuchy kreativity okamžikům, kdy jejich probouzející se mysl vyklouzávala ze snových

⁵¹ MRÁZ, Bohumír. Dějiny výtvarné kultury. 4. vyd. Praha: Idea servis, 2000. ISBN 978-80-85970-61-6., s. 123

světů. Van Gogh jednou pronesl: „*Snil jsem o svých obrazech, pak jsem namaloval své sny.*“⁵²

Symbolista Odilon Redon vytvořil fantastické a vizionářské dílo věnované tajemnu. Maloval obludy, křížence a přízraky. Dovolával se procítěné reality a tvrdil, že v umění se vše tvoří podřízením se nevědomí.⁵³

Obr. 9: Odilon Redon, Caliban, 1881

Malíř Henri Rousseau, francouzský představitel naivního umění, vytvořil obrazy fantastických krajín džungle, které mají znázorňovat snovou přírodu. Často navštěvoval přírodovědecká muzea a byl zde fascinován exotickými rostlinami. Řekl, že při pohledu na tyto rostliny se mu zdá, jako by vstupoval do snu.⁵⁴ Na obraze *Sen*, kde leží nahá žena na pohovce uprostřed džungle, působí celek jako snová projekce její mysli.

⁵² GOTTHARDT, Alexxa. How Studying Your Dreams Can Help Your Art Practice. Artsy [online]. 3.1.2019 [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-studying-dreams-help-art-practice>

⁵³ FUKS, Paul. *Sny*. Praha: Levné knihy, 2007. Malá moderní encyklopedie (Levné knihy KMa). ISBN 978-80-7309-513-0., str. 47

⁵⁴ Henri Rousseau: The Dream. MoMA [online]. [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: https://www.moma.org/learn/moma_learning/henri-rousseau-the-dream-1910/

Obr. 10: Henri Rousseau, *Sen*, 1910

Francouzský malíř a reprezentant akademismu Jean Lecomte du Nouÿ, autor obrazu *Eunuchův sen*, zůstal věrný svému realistickému stylu po celou dobu kariéry, navzdory nástupu impresionistického a fauvistického uměleckého hnutí.

Obr. 11: Jean Lecomte du Nouÿ, *Eunuchův sen*, 1874

Rozhodující vliv na vznik surrealistického malířství měl italský malíř Giorgio de Chirico. Jeho díla působí jako snové přeludy. Liduprázdná veřejná místa, stavby a sochy tiše vyplňují prostor nápadně vyznačený kosými stíny a středomořským světem. Později přicházejí panáci bez obličeje. De Chirico chtěl, aby jeho malba působila věštecky a aby vypadala, že je plná znamení a proroctví.⁵⁵

⁵⁵ FUKS, Paul. *Sny*. Praha: Levné knihy, 2007. Malá moderní encyklopedie (Levné knihy KMa). ISBN 978-80-7309-513-0., str. 46

Obr. 12: Giorgio de Chirico, *Italské náměstí*, 1953

Na rozdíl od romantiků, pro které byl sen únikem před skutečností, něčím nadpřirozeným a mystickým, považovat autor surrealistických manifestů André Breton sen za prostředek poznání pravého života, způsob přehodnocení reality a způsob projevu touhy. Sen, který uniká kontrole logického rozumu se mu jevil jako vzor neřízeného myšlení a jediný možný přístup ke svobodě ducha.⁵⁶ Surrealisté zkoumali své nitro i své sny, které si pečlivě zapisovali.

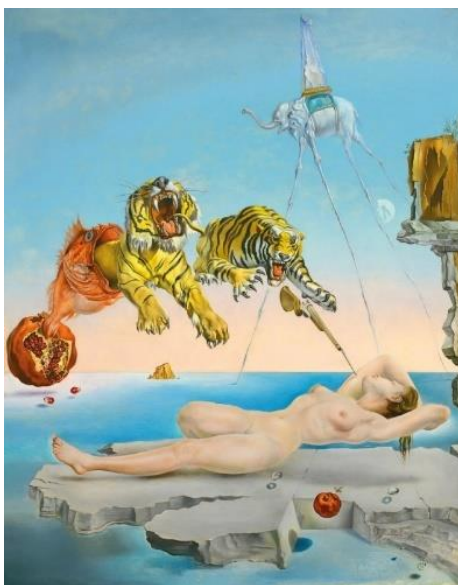
Surrealistická tvorba se opírá o vnitřní model – představa snového nebo fantazijního charakteru. Sami surrealisté byli přesvědčeni, že tento model má své kořeny hluboko v minulosti malířství. Za své předchůdce považovali Bosche, Brueghela i manýristu Arcimbolda.⁵⁷

Významný představitel surrealismu, španělský malíř a umělec Salvador Dalí, pokládal malbu za rukodělnou barevnou fotografii snového nebo halucinogenního původu.⁵⁸

⁵⁶ FUKS, Paul. Sny. Praha: Levné knihy, 2007. Malá moderní encyklopedie (Levné knihy KMa). ISBN 978-80-7309-513-0., str. 42

⁵⁷ ZYKMUND, Václav. Surrealizmus. Bratislava: Slovenský fond výtvarných umení, 1964. Knižnica priateľov výtvarného umenia., str. 8

⁵⁸ Tamtéž, str. 9

Obr. 13: Salvador Dalí, Sen vyvolaný letem včely kolem granátového jablka sekundu před probuzením, 1944

René Magritte vycházel z předmětné skutečnosti, nikdy ji však nedeformoval. Šlo mu především o překvapivé souvislosti, do kterých vsazoval reálné a existující předměty. Ve svých obrazech velmi často vytvářel magické hry s centrální perspektivou anebo asociační hru s anatómií lidského těla.⁵⁹ V jeho tvorbě, tak jako v i v tvorbě jiných surrealistů, se objevuje prvek grotesknosti.

Obr. 14: René Magritte, Velká rodina, 1963

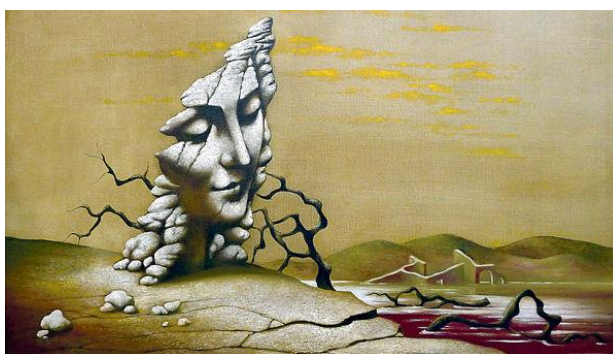
⁵⁹ ZYKMUND, Václav. Surrealizmus. Bratislava: Slovenský fond výtvarných umení, 1964. Knižnica priateľov výtvarného umenia., str. 10

Velmi mnohotvárné dílo vytvořil jeden z nejstarších a největších surrealistů, Max Ernst. Vytvářel koláže, ve kterých používal vystříhnuté části starých rytin, které pak slepoval do nových souvislostí a nového prostředí. Vytvářel tak celky nové reality plné groteskní atmosféry. Byl fascinován přírodními tvary, maloval obrazy imaginární vegetace a živočichů, ve kterých se vše proplétá, požívá, roste a hyne.⁶⁰ Ernst nikdy neustrnul na přesně vymezeném stupni surrealismu.

Obr. 15: Max Ernst, Pokušení sv. Antonína, 1945

Do Československa se poznatky surrealismu dostaly na počátku 30. let a setkaly se zde s velmi pozitivním přijetím. Z tuzemských malířů lze uvést Františka Muziku, který dospěl k imaginativní malbě. Realizoval v ní své vnitřní fantazijní a snové představy, čímž se přiblížil k surrealismu.⁶¹

Obr. 16: František Muzika, V paměti II, 1943

⁶⁰ ZYKMUND, Václav. Surrealizmus. Bratislava: Slovenský fond výtvarných umení, 1964. Knižnica priateľov výtvarného umenia. str. 12

⁶¹ MRÁZ, Bohumír. Dějiny výtvarné kultury. 2. vyd. Praha: Idea servis, 2011. ISBN 978-80-85970-73-9., str. 22

Nejvýznamnější tuzemští surrealisté jsou Toyen a Jindřich Štýrský. Pojila se dlouholetá umělecká spolupráce a také vlastní umělecký směr artificialismus. Už v prvních surrealistických dílech Toyen se objevují neurčitě definované objekty a iluzivně zpodobněné reálné předměty, které vsazením do neskutečného prostředí nabývají symbolických významů. Stejně jako Toyen i tvorba Jindřicha štýrského začala od pobytu v Paříži s Toyen směřovat k surrealismu, hlavním zdrojem jeho inspirace se staly sny a jejich prožitky.

Obr. 17: Toyen, Spící, 1937

Obr. 18: Jindřich Štýrský, Kořeny, 1934

Imaginace a fantazie je s uměleckým dílem spjatá už od dob, kdy se umělci začali pokoušet do díla vložit vlastní inovativní složku. Samozřejmě zde hrál velkou roli vliv kulturního prostředí, ve kterém umělci žili a tvořili a který v nich podporoval subjektivní prožívání. Míra imaginace se v různých epochách umělecké produkce měnila a s ní také způsob, jakým je interpretována v uměleckém díle. Hluběji v historii se tyto projevy vyskytují pouze symbolicky, od druhé poloviny 19. století se přístup začíná měnit. Pomyslným dovršením se stal surrealismus, který se zcela vzdal zažitého vnějšího modelu

zobrazování okolního světa a nahradil ho modelem vnitřním, který odráží psychiku umělce. Byli to právě surrealisté, kteří učinili krok z reálného světa do tak málo probádaného podvědomí.

Psychologové obecně věří, že analýza snů může opravdu vyvolat kreativní myšlení. Psycholog Harvardovy univerzity Deirdre Barrett pronesl, "*Sny přemýšlejí v jiném biochemickém stavu. Ve stavu spánku mozek myslí mnohem vizuálněji a intuitivněji. V tomto stavu je mysl schopna spojit myšlenky novým způsobem*".⁶²

Dnes již není ničím výjimečným, že se umělci inspiroují svými sny a představami. Téměř současný polský umělec Zdzisław Beksiński vytvářel postapokalyptické obrazy, ve kterých se nacházejí tvorové pocházející z nočních můr. Beksiński čerpal inspiraci z vlastních snů a snažil se lehce abstraktně pojmut tento snový život, se kterým se ve spánku setkával.⁶³ Nikdy nevěnoval pozornost aktuálním trendům v umění, šel si svou vlastní cestou.

Obr. 19: Zdzisław Beksiński, *Noční liána*, 1973

Mezi současné umělce pracující se snovým prožitkem se dá zařadit americký umělec Jonathan Borofsky. Je nejvíce známý jeho site-specific objekty. Jeho díla jsou proslulá kombinací různých médií a zabývají se esoterickými myšlenkami obklopujícími sny. Umělec je fascinován vesmírem, jeho velikostí, neprobádaností a stálým pohybem.⁶⁴

⁶² GOTTHARDT, Alexxa. How Studying Your Dreams Can Help Your Art Practice. Artsy [online]. 3.1.2019 [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-studying-dreams-help-art-practice>

⁶³ KEPA, Marek. The Cursed Paintings of Zdzisław Beksiński: Visual Arts. Culture.pl [online]. 2015 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://culture.pl/en/article/the-cursed-paintings-of-zdzislaw-beksinski>

⁶⁴ Jonathan Borofsky. Artnet [online]. Dostupné z: <http://www.artnet.com/artists/jonathan-borofsky/>

Obr. 20: Jonathan Borofsky, *Lidské struktury – 32 figur*, 2002–2009

John Ransom Phillips k tématu snů přistupuje z malinko odlišného úhlu. Neztvárňuje vlastní sny, ale sny ostatních umělců, kteří ho během života nejvíce zajímali a oslovovali. Tuto cestu si sám vysvětluje jako prohloubenou empatii. Říká, že je to více, než pouhé naslouchání. S umělci se sám v těchto snech setkává a poznává je. V rozhovorech se svěřil, že mezi tyto umělce patří například Frida Kahlo. Jelikož Frida během života utrpěla nehodu s prutem, byl právě prut malířským nástrojem Phillipse. Dalšími umělci, které Phillips navštěvoval ve snech, byl Andy Warhol či Piet Mondrian. Napadnutí snu někoho jiného je podle něj vyžaduje umění meditace, je to vstup do cizího pole energie.⁶⁵

Obr. 21: John Ransom Phillips, *Van Gogh, Umělec jako milenec*, 2018

⁶⁵ 'I Enter Artists' Dreams and Become Them:' Painter John Ransom Phillips on How He Channels the Spirits of Kahlo, Blake, and Others in His Work. Artnet [online]. 14.5.2019. Dostupné z: <https://news.artnet.com/partner-content/john-ransom-phillips-dreams-artists>

Umělkyně Erica Wexler svůj styl popisuje jako kombinaci surrealismu, realismu a abstraktní malby. Maluje éterická stvoření, které pochází ze snů. V jejich obrazech tak vznikají celé fantastické světy a vesmíry. Pro její tvorbu i pro ni samotnou je velmi důležitá spjatost člověka s přírodou. Inspiruje se především surrealismem.⁶⁶

Obr. 22: Erica Wexler, Pod hladinou, 2013

Americká umělkyně Maggie Taylor vytváří podle svých slov snové světy, které obývají běžné předměty. Své kompozice skládá pomocí digitálních technologií. Začíná pastelovými kresbami, poté skenuje každý další prvek do počítače a upravuje výsledný obraz v grafických programech. Inspiraci čerpá z fotografií z 19. století, preparovaných zvířat a různých artefaktů, které obvykle nachází na bleším trhu a online aukcích. Vytváří digitální tisky, které působí jako fotografie z jiného světa.⁶⁷ Tvrdí, že v její práci jsou obsaženy části jejího života, které se jí opakovaly ve snech.

⁶⁶ GRAGERT, Anna. Artist Creates Fantastical Worlds by “Painting with Dreams”. My modern met [online]. 25.8.2015. Dostupné z: <https://mymodernmet.com/erica-wexler-dreamy-paintings/>

⁶⁷ HANSEN, David. Dreams made real in art. La times: Daily Pilot [online]. 29.10.2013. Dostupné z: <https://www.latimes.com/socal/daily-pilot/opinion/tn-cpt-me-1101-hansen-20131029-story.html>

Obr. 23: Maggie Taylor, Břemeno snů, 2013

V obrazech mladé umělkyně z Tchaj-wanu Lin Yi-Pei má člověk téměř vždy hlavní postavení, spolu s figurou se často objevují rostliny a hmyz. Inspiruje se vlastními sny.⁶⁸

Obr. 24: Lin Yi-Pei, Jack a jeho kouzelné fazole, 2015

Švédský umělec Max Magnus Norman, který žije v Praze, maluje snové vize co nejpřesněji, což má za následek obrazy s fotorealistickou kvalitou.⁶⁹

⁶⁸ Lin Yi-Pei. Artsy.net [online]. Dostupné z: <https://www.artsy.net/artist/lin-yi-pe>

⁶⁹ NORMAN, Max Magnus. Max Magnus Norman: Swedish artist who achieved The Philosophers' Stone. [online]. Dostupné z: <http://maxmagnusnorman.com/>

Obr. 25: Max Magnus Norman, Vernisáž výstavy v Sundsvall, 2010

II. PRAKTICKÁ ČÁST

9. Inspirace sny a snovými symboly

Abych mohla čerpat inspiraci ze svých snů, založila jsem si deník, který spolu s tužkou leží na mém nočním stolku. Téměř každé ráno jsem si sny zapisovala. Stalo se jen velmi zřídka, že jsem si nevzpomněla ani na kousek některého ze snů. Mé poznámky v deníku jsem vždy označila datem. Některé poznámky jsou velmi chaotické a obsahují třeba jen pár slov, v jiných se mi podařil zachytit sen i na dvě celé stránky.

Když jsem přemýšlela, jak samotné téma při své praktické práci uchopím, rozhodla jsem se spíše pro jednotlivé symboly než o celé převyprávění bláznivých příběhů. V deníku se mi několik těchto symbolů vícekrát opakovalo. Řekla jsem si, že pro mne budou nejspíš vnitřně nějakým způsobem důležité, nebo se v nich ukryto něco, na co musím přijít.

V několika snech jsem se ocitla pod hladinou vody, netopila jsem se, mohla jsem i pod ní volně dýchat. Níže pod hladinou se nacházel stejný život, jako nad ní. Vyhledala jsem si proto vodu ve snářích: Voda jako element duše chce svobodně téct a vymanit se z břehů nebo uzavřených stěn, které ji omezují. Může nás informovat o tom, že se v nás hromadí energie, která nemůže volně proudit.

Svět, který se nacházel v mých snech pod hladinou vody, byl plný velkých travnatých ploch, ledovců a pouští zároveň. Snáře tyto symboly popisují následovně: Ledovec upozorňuje na překážky. Poušť říká, že není možné nutit štěstí, aby k nám přišlo. Travnaté pole značí, že není třeba se strachovat.

Často se ve snech setkávám s tím, že tak jako v bdělém stavu, začínám i ve snech ráno kávou. Co je však jiné, ale ve snu mne vůbec nezaráží, si místo cukru do kávy vhadzují krevetou. Ráda bych poznamenala, že krevety opravdu nejsou mým oblíbeným chodem. Rozmíchávám ji v kávě lžičkou a dívám se ven z okna. Venku sice sněží, ale kolem oken rostou velké barevné květy. Vždy se těším na jaro už od podzimu. Snáře mluví následovně: Káva varuje před lživými pomluvami a víru v nesprávnou osobu. Pokud si kávu ve snu připravujeme, značí to o vzorné domácnosti, probuzení a nových zážitcích. Květiny mají mnoho významů, značí silnou vytrvalost, přemýšlení nad důsledky činů i opatrnost k lidem. Pěna na kávě slibuje úlevu, samotný šálek šetrnost. Vidět nebo jíst ve snu krevetou značí pozitivní pocity, že cesta k cíli není tak trnitá, jak se na první pohled zdá. Může mít však i odvrácenou stranu, kdy může nadměrná důvěra ve snadnost vše pokazit.

Se zvířaty se ve snech setkávám často, nejčastěji samozřejmě s těmi vlastními. Do deníku jsem si zaznamenala zajímavé setkání s raky. Nacházela jsem se u řeky v místě mého bydliště. Šla jsem se svým psem, který se vždy těší, až vyruší kachny z jejich klidu u břehu. Byla noc a měsíc zářil nazelenalou barvou. Místo kachen bych plný břeh řeky raků. Pes se k nim rozběhl a oni vzlétli tak, jako když prchají kachny, jenže bez křídel. Vzlétli přímo k zelenému měsíci. Zvířata ve snu symbolizují spojení s našimi instinkty. Zjevili se ve snu rak, představuje naději v lepší zítřky, splněné cíle. Noční obloha poukazuje na bezstarostnost.

V jednom zcela zmateném snu jsem za nejasných okolností zahlédla tvora, který připomínal chobotnici. Po probuzení jsem si ale tvar zvířete nedokázala plně vybavit. Sen se mi zdál jen chvíli před probuzením. To ráno mne probudilo silné slunce, které mi svítilo do tváře a jistou chvíli i ovlivňovalo průběh snění. Dalo by se tedy zařadit k vnějším podnětům podráždění smyslů. Pamatuji si, že jsem otvírala dveře neznámé budovy a ze dveří se linulo silné světlo skrze které nebylo možno vidět dovnitř. Světlo mělo sytě červenooranžovou barvu a od jeho středu se postupně roztahovaly černobílé pruhy. Světlo v pokoji prostupovalo přes roztažené žaluzie, což by pruhy ve snu vysvětlovalo. Těsně před probuzením se z pruhů vytvořila zebra. Snář se k symbolům staví následovně: Chobotnice prozrazuje, že má snící potřebu mít vše pod kontrolou, možná až příliš. Zebra představuje zdrženlivost. Nabádá k rozvaze a mírní příliš vysoká očekávání. Červená barva symbolizuje radost a odvalu.

Výklady snářů jsou jistě velmi zavádějící. Když jsem si ale spojila vše dohromady, vše do sebe postupně začalo zapadat. Opravdu k nám ve snech promlouvá podvědomí, a to velice jasně. Čím déle si deník vedu, tím lépe začínám chápat řeč snů.

Symbolů a zajímavých situací samozřejmě nalézám ve svých snech mnohem více. Uvedla jsem jen ty, které ve mne zanechaly silnou stopu po velkou část následujícího dne. Z těchto symbolů jsem pak sestavovala kompozice obrazů.

10. Technika malby

Jako techniku jsem si zvolila akrylovou barvu na bavlněná plátna. Akrylem maluji už dlouho a znám jeho vlastnosti. Především mi vyhovuje rychlé schnutí a snadná manipulace s barvou, jak už v čistých plochách, tak v prolínání. Při práci vždy kombinuji dvě rozdílné akrylové barvy – na stejnobarevné plochy používám fasádní akrylátové barvy a na plochy s barevnými přechody akryl. Tyto dva druhy barev mají velmi rozdílný vzhled po uschnutí, fasádní barvy jsou matné se sametovým charakterem a akryl je naopak velmi lesklý. Vzniklé nerovnosti však spraví zalakování obrazu a zároveň oba druhy barev zcelí. Lakování považuji za nezbytnou část celého procesu, především kvůli výše zmíněným fasádním akrylátovým barvám. Na plátně se tyto barvy chovají jinak než na fasádě domu či stěně, na kterou jsou primárně určeny. Po uschnutí jsou tyto barvy velmi náchylné k poškození, především k oděrkám a škrábancům, které občas vzniknou při manipulaci s obrazem.

Při výběru plátna vždy dbám na to, aby měly rámy větší hloubku. Preferuji je z toho důvodu, že je tak při větší velikosti plátna eliminováno jejich zkroucení, které bohužel plátna s menší hloubkou postihuje, pokud nejsou vsazeny do rámu. Malba je na obrazech vedena i přes jejich široké boční strany právě z toho důvodu, aby nebylo rámování nutné.

10.1 Akrylová barva

Akrylové barvy jsou poměrně novou záležitostí. Jsou vyrobeny ze směsi pigmentů a syntetické pryskyřice a založeny na vodní bázi, což je jejich hlavní výhodou a předností.⁷⁰ Jejich technické vlastnosti jsou podobné olejovým barvám, ale k ředění akrylových barev a vymývání štětců se používá jen voda. Zároveň mají tu vlastnost, že rychle schnou. Po zaschnutí jsou malby odolné proti vodě a neatírají se. Přesto se však doporučuje zaschnutý akryl nalakovat pro větší odolnost. Vhodná je pro malbu na papír, karton, dřevo nebo plátno. Rozsah pigmentů sice není tak velký jako například u barev olejových, zato s pokrokem ve vědě získávají nové barvy vyšší světlostalost. Akrylové barvy jsou velice všestranné, můžeme je nanášet nejen v tenkých lazurách, ale i v pastózních nátěrech s texturními efekty.⁷¹

⁷⁰ O barvách - Akryl. Výtvarné potřeby Kreativ [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.vytvarne-potreby.eu/nase-novinky/o-barvach-akryl/>

⁷¹ Akrylová barva. Wikipedia [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Akrylov%C3%A1_barva

11. Návrhy

Při konstruování obrazů jsem začala náčrty na tvrdý papír formátu A2.

Obr. 26: Návrh 1

Obr. 27: Návrh 2

Obr. 28: Návrh 3

12. Průběh tvorby a fotodokumentace

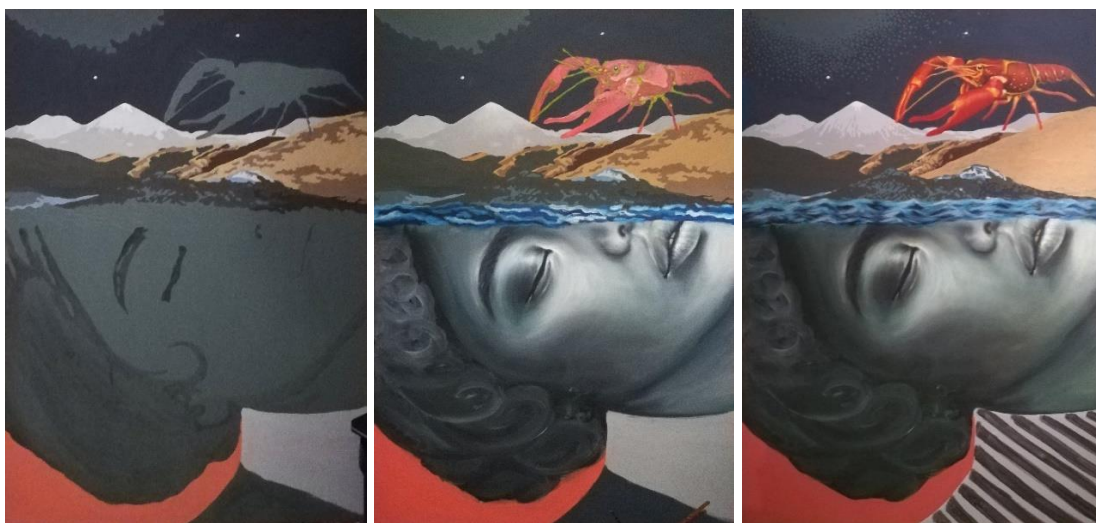
Každé plátno jsem nejprve podmalovala fasádní akrylátovou barvou. Barvu vždy vybírám takovou, která je na celém obraze ve finále nejvíc zastoupena, nebo tvoří pozadí obrazu. Podmalování celého plátna považuji za nezbytnou část celého procesu. Nejdůležitějším důvodem je, že se akryl pak mnohem lépe „chytá“ na podklad. Neméně důležitým důvodem je i to, že jsou tak malby zachráněny od průsvitnosti (tedy, že při vystavení ve volném prostoru, kdy se za malbami nachází okno, nepropouští světlo).

Ve chvíli, kdy je plátno podmalované určenou barvou, tužkou předkresluji a rozvrhuji umístění jednotlivých prvků a částí. Když je náčrt dokončen, je možné se pustit do malby. Jednolité plochy, které maluji fasádními barvami, je třeba přetřít dvakrát, někdy i třikrát, než nátěr zasychá bez skvrn. Namíchané barvy je třeba mít připraveny a vhodně uschovány od začátku až do konce malby, kdyby bylo nutné opravit přetahy nebo kapky. Před závěrečnou fází vždy obraz podepisuji a opatřuji rokem vzniku. Na závěr pak přichází lakování obrazu. Lak, který nejen že obraz konzervuje a chrání ho před možným poškozením, navíc dodává barvám kontrastnější vzhled.

12.1 Sen I

Rozměr plátna: 130 × 90 cm

V obraze jsem zkombinovala dva ze svých snů. Vodní hladinu, která dělí dva světy, jsem naznačila ve vrchní polovině plátna. Svět, který se nachází nad hladinou, ve skutečnosti symbolizuje svět, který se mi ve snu ztvárnil pod hladinou. Ženská tvář symbolizuje ponoření se do snového světa. Z jiného snu jsem si vypůjčila raka a noční oblohu se zeleným světlem. Obraz jsem doplnila o šedobílé pruhy a červenooranžovou barvu v levém dolním rohu. Všechny tři obrazy jsem totiž zamýšlela propojit.

Obr. 29: Průběh 1

Obr. 30: Průběh 2

Obr. 31: Průběh 3

12.2 Sen II

Rozměr plátna: 120 × 140 cm

Obraz zachycuje sen před probuzením. Ve snu se mi nejprve zjevil tvor podobný chobotnici, na jehož skutečný tvar jsem si plně nevzpomněla. Červenooranžová záře značí světlo prostupující víčky očí a dominuje velká rozpitá zebra.

Obr. 32: Průběh 4

Obr. 33: Průběh 5

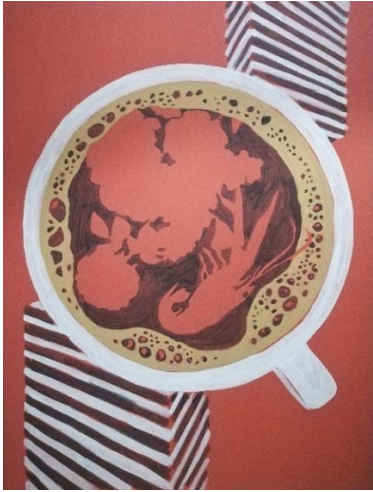

Obr. 34: Průběh 6

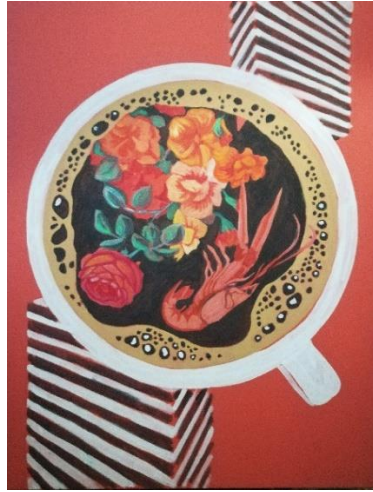
12.3 Sen III

Rozměr plátna: 130 × 100 cm

Poslední obraz se skládá ze snu o šálku ranní kávy s krevetou. Květiny, které kvetly kolem okenních rámců jsou také umístěny v šálku. Obraz je stejně jako oba předchozí doplněn o červenooranžovou barvu a dvě tělesa složená z bílých a černých pruhů.

Obr. 35: Průběh 7

Obr. 36: Průběh 8

Obr. 37: Průběh 9

13. Výsledek tvorby

Obr. 38: *Sen I*

Obr. 39: Sen III.

Obr. 40: Sen II.

Obr. 41: Výsledek tvorby

III. PEDAGOGICKÁ ČÁST

14. Sny u dětí

Děti mají bohatý snový život, bohatší než dospělí, kteří už mají vyvinuté obranné mechanismy a racionalitu. Ve sdělování svých snů mají ale děti mnohdy překážky, kterými je například nedostatečná slovní zásoba nebo strach z názoru na jejich sny ze strany rodičů. Ze snů dětí je možné se dozvědět, které zážitky je ovlivnily, jak vnímají, co se kolem nich děje a jaké jsou jejich zájmy. Práce se sny vede dítě k pochopení toho, co se v něm a kolem něj děje. Učí se pojmenovat vlastní emoce a chápat emoce druhých.⁷²

Výtvarné zpracování snů je tak pro děti vhodnou aktivitou nejen po stránce výtvarné a tvůrčí, ale i psychické. Sny mohou být příležitostí, jak se dozvědět více o tom, jak se dítě rozvíjí, co prožívá a zároveň k tomuto rozvoji pozitivně přispět. Díky snům dítě rozvíjí svou představivost a tvořivost.

14.1 Zadání 1 - Sny jako nástroj sebepoznání

Sny a jejich symbolika můžou ukázat naši vlastní podstatu a morální a duchovní úroveň. Naplňují třetinu našeho života. Spánek a sny jsou především vyrovnávací činitel funkcí organismu a teprve potom je možné uchopit další významnou funkci, která ukazuje, jak se vtiskly snahy o sebezdokonalení trvalého prožívání.

Sny dítěte odrážejí stav jeho rozvíjející se osobnosti. Pokud se bez problémů vyvíjí po stránce citové, společenské a poznávací, pak budou jejich sny plné šťastných a tvořivých událostí a pocitů. Pokud se jim ve snech objevují rušivé obrazy nebo emoce, pak je v jeho osobním rozvoji postaven problém. Pozorné zkoumání snu může mimo jiné ukázat, co tento problém způsobuje.⁷³

Co nám sen může říct o nás samotných? Jaké symboly se ve snech objevují nejčastěji? Úkolem je přimět žáky přemýšlet hlouběji a dokázat pracovat s podvědomým a duševním prožitkem. Výtvarným výstupem může být jak obrazový záznam snu, který u dítěte zanechal silnou emocionální vzpomínku, nebo ztvárnění jednotlivých symbolů, se kterými se dítě ve svých snech často setkává.

⁷² HELINGEROVÁ, Marta. Sny jako zdroj sebepoznání: jak využít sny k osobnímu rozvoji. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5690-5., str. 411 - 418

⁷³ SPURR, Pam. Jak porozumět dětským snům. Ilustroval Caroline UFF. Olomouc: ANAG, c2007. ISBN 978-80-7263-418-7., str. 10

14.2 Zadání 2 - Vizuální stránka snu

Jak se nám mění vidění ve snech? Co je v pozadí, co je vepředu, jaká je ostrost předmětů, jaké barvy se ve snu objevují? Ve snu je naše vidění obvykle ochuzeno o schopnost zaostřit. Hrany jsou nepřesné, barvy méně křiklavé a perspektiva se ve snech svými pravidly příliš neřídí. Někteří lidé sní dokonce černobíle.

Ve snu vypadá všechno kolem nás jinak než ve skutečnosti, i známí lidé. Člověk ale většinou hned pozná, kdo je kdo, i když si ve snu nejsou podobní. Děti se například dokáží velmi snadno identifikovat s postavami ze svých obrázkových knížek. V dětských představách se často mísí realita s fantazií.

Sen je „myšlením v obrazech“ a může vést ke vzniku nespoutané a svobodné výtvarné tvorby. Úkolem je zachytit tento snový obraz co nejvíce tak, jak se nám ve skutečnosti zobrazuje.

14.3 Zadání 3 – Obsahová stránka snu

Sen je zážitek vjemů vytvářených mozkiem během spánku. Sny často ukazují události, které jsou ve skutečnosti nepravděpodobné. Vycházejí z vnějších i vnitřních podnětů, vzpomínek a představ spícího. Sen je významná psychologická událost.

Vedle všedních a různě zmatených snů přicházejí někdy sny tak podivné a vzdálené všemu obvyklému, že máme sklon věřit, že jsou z jiného světa. Hodně lidí v nich má například hluboké duchovní zážitky, vidí obrazy nebo má vize, jež mají jen málo společného se skutečným životem. Mnozí pevně věří, že ve snu nahlédli do budoucnosti.

Ve snech se objevuje vše, co umíme, co bychom rádi dělali, co si přejeme, čeho se bojíme, v co doufáme, co bychom rádi překonali. Také vztahy k jiným lidem a s tím spojené vzpomínky a zážitky. To vše vytváří obsah, symbol nebo příběh, ve kterém se integruje větší počet zážitků.

Úkolem je výtvarně zpracovat sen, který se vryl do paměti svým obsahem. Může to být jak zážitek pozitivní, tak negativní.

14.4 Zadání 4 - I zvířata sní

Mozkový aparát lidí a zvířat je v mnohém podobný. Že i zvířata sní, popsal už Aristoteles ve své knize „Přírodopis zvířat“. U psů můžeme pozorovat, že se během spánku někdy pokouší štěkat nebo běhat. Podobně se projevují také koně nebo ptáci.⁷⁴

Proč jsem zvolila dané téma zadání? Jak mimořádně velkou roli hrají zvířata ve vývoji dítěte je patrné i z toho, že se dětem především do věku deseti let zdá o zvířatech velmi často. Jejich snový svět je plný zvířat, monster a pohádkových bytostí všeho druhu. Malé děti se ve snech setkávají dokonce častěji než se svými rodiči či jinými blízkými. Tento nápadný nepoměr se však mění, jakmile dítě přes den více komunikuje se svými vrstevníky a dospělými. Pak už se jim ve snech objevují častěji lidé než zvířata.⁷⁵

A proč tomu tak u dětí je? Díky své výšce děti komunikují se zvířaty z očí do očí. Také samotný kontakt se zvířetem je pro ně mnohem přímější a autentičtější než s dospělými. Malé děti vnímají zvířata stejně jako lidi. Přisuzují jim stejné záliby a potřeby, jako mají ony samy. Velkou úlohu hrají také pohádky a příběhy pro děti, kde se ve velké míře vyskytují zvířata jako hlavní postavy děje a jsou vykresleny s různými lidskými vlastnostmi.

Hlavní teorií úkolu je, aby se žáci zamysleli nad libovolným zvířetem a snažili se výtvarně zpracovat jejich sen. Náповědou může být, že sny i zvířatům pomáhají v paměti lépe uchovávat důležité události, které se staly během dne. Například kde najdou vodu nebo dostatek potravy.

⁷⁴ HORVAI, Ivan. Spánek, sny, sugesce a hypnóza. 3. přeprac. vyd. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1968., str. 75

⁷⁵ SALHAB, Markus a Bianca JÄGER. Co sny vypovídají o dětské duši. Praha: Knižní klub, 2012. ISBN 978-80-242-3256-0., str. 89 - 92

Závěr

Ve své práci jsem se zaměřila na téma snů. V teoretické části jsem se věnovala objasnění snů, jejich definici, podněty a rozbor. Pokusila jsem se zmapovat měnící se pohled na sny v průběhu historie a jejich význam z hlediska psychologie. Důležitou pasáží v textu je také propojení snů a umění. Jejich postavení bylo v umění vždy značné, ale způsob jejich ztvárnění a uchopení se především v 19. a 20. století velmi proměnil. Představila jsem také některé současné umělce, kteří s tématem snů pracují. V praktické části jsem poodkryla některé pasáže z mých vlastních snů a převedla je do tří maleb. Využila jsem především jednotlivých snových symbolů. Vysvětlila jsem také vlastní postup tvorby a techniku malby. Celý postup dokumentuji fotografiemi. V pedagogické části se pak věnuji koncepci projektových hodin pro žáky základních uměleckých škol.

Cílem mé práce bylo jednodušeji sny definovat a postihnout jejich spojitost s jednotlivými umělci. Hlavním cílem pak byly tři obrazy složené z mých snů. S výslednými obrazy jsem spokojena, především co se týče kompozičního zpracování. I přes to, že každý obraz představuje jiný sen, jsou vytvořeny tak, aby fungovaly jako jeden.

Seznam použité literatury

HELINGEROVÁ, Marta. *Sny jako zdroj sebepoznání: jak využít sny k osobnímu rozvoji*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5690-5.

ALBERTI, Christiane a Marie-Jean SAURET. *Psychoanalýza*. Praha: Levné knihy, 2007. *Malá moderní encyklopedie (Levné knihy KMa)*. ISBN 978-80-7309-500-0.

ČERNOUŠEK, Michal. *Sen a snění*. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Horizont, 1988. *Otazník (Horizont)*.

SANFORD, John A. *Sny a uzdravení: stručný úvod do výkladu snů*. Vyd. 2., opr. Přeložil Luděk MIKÁČ. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2003. *Studie (Nakladatelství Tomáše Janečka)*. ISBN 80-85880-28-8.

JUNG, Carl Gustav, Marie-Louise von FRANZ, Joseph L. HENDERSON, Jolande Székács JACOBI a Aniela JAFFÉ. *Člověk a jeho symboly*. Přeložil Pavel KOLMAČKA. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1259-1.

DALI, Salvador a Haakon CHEVALIER. *50 Secrets of Magic Craftsmanship: Dover Fine Art, History of Art*. Courier Corporation, 1992. ISBN 9780486271323.

MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury*. 2. vyd. Praha: Idea servis, 2011. ISBN 978-80-85970-73-9.,

MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury*. 4. vyd. Praha: Idea servis, 2000. ISBN 978-80-85970-61-6.

STARÝ, Jiří a Josef HRDLIČKA, ed. *Spánek a sny*. Praha: Herrmann, 2008. *Svět archaických kultur (Herrmann & synové)*. ISBN 978-80-87054-12-3.

HORVAI, Ivan. *Spánek, sny, sugesce a hypnóza*. 3. přeprac. vyd. Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1968.

FUKS, Paul. *Sny*. Praha: Levné knihy, 2007. *Malá moderní encyklopedie (Levné knihy KMa)*. ISBN 978-80-7309-513-0.

ZYKMUND, Václav. *Surrealizmus*. Bratislava: Slovenský fond výtvarných umení, 1964. *Knižnica priateľov výtvarného umenia*.

FREUD, Sigmund. Výklad snů: O snu. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1998. ISBN 80-86123-07-3.

FROMM, Erich. Mýtus, sen a rituál. Praha: Aurora, 1999. ISBN 80-85974-70-3.

MARX, Helma. Svět mýtů: mýty všech dob a národů. Praha: Volvox Globator, 2002. Historie (Volvox Globator). ISBN 80-7207-461-X.

REMBERT, Virginia. Hieronymus Bosch. V Praze: Sloart, 2007. ISBN 978-80-7209-906-1.

Český svět: Illustrovaný čtrnáctidenník. Praha: Karel Hipman, 1915, 11(5). ISSN 54 D 1998.

PLHÁKOVÁ, Alena. Dějiny psychologie. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0871-X.

SALHAB, Markus a Bianca JÄGER. Co sny vypovídají o dětské duši. Praha: Knižní klub, 2012. ISBN 978-80-242-3256-0.

SPURR, Pam. Jak porozumět dětským snům. Ilustroval Caroline UFF. Olomouc: ANAG, c2007. ISBN 978-80-7263-418-7.

DIECKMANN, Hans. Sny jako řeč duše: hlubinněpsychologický výklad snů. Praha: Portál, 2004. Spektrum (Portál). ISBN 80-7178-858-9.

Egyptsko-persko-chaldejský obrazový snář: Z prací Anaxinandera, Thalesa a Heraklita. 1. Praha: S&M, 1990. ISBN 59-001-90.

Seznam použitých internetových zdrojů

HANUŠOVÁ, Ludmila. Co je to sen: Byl to sen... Psychoterapie [online]. [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://psychoterapie-hanusova.webnode.cz/pro-vas-clanky-temata-uvahy/co-je-to-sen/>

Sny. Psychologie [online]. 23.7.2007 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://psychologie.nazory.eu/rubriky/sny>

LACKO, David. Psychoanalýza: Za Freuda i po něm – Část I. K zamyšlení [online]. 17.2.2015 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.kzamysleni.cz/psychoanaliza-za-freuda-i-po-nem-cast-i/>

Sny - Psychologie. Studentino.cz [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.studentino.cz/ss/psy/sny-18125-p1.html>

FIORE, Julia. Art History's Iconic Depictions of Dreams, from the Renaissance to Surrealism. Artsy [online]. 8.6.2019 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-art-historys-iconic-depictions-dreams-renaissance-surrealism>

GOTTHARDT, Alexxa. How Studying Your Dreams Can Help Your Art Practice. Artsy [online]. 3.1.2019 [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-studying-dreams-help-art-practice>

Henry Fuseli. Artmuseum [online]. 27.4.2007 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=928

Henri Rousseau: The Dream. MoMA [online]. [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: https://www.moma.org/learn/moma_learning/henri-rousseau-the-dream-1910/

KEPA, Marek. The Cursed Paintings of Zdzisław Beksiński: Visual Arts. Culture.pl [online]. 2015 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://culture.pl/en/article/the-cursed-paintings-of-zdzislaw-beksinski>

Jonathan Borofsky. Artnet [online]. Dostupné z: <http://www.artnet.com/artists/jonathan-borofsky/>

'I Enter Artists' Dreams and Become Them:' Painter John Ransom Phillips on How He Channels the Spirits of Kahlo, Blake, and Others in His Work. Artnet [online]. 14.5.2019. Dostupné z: <https://news.artnet.com/partner-content/john-ransom-phillips-dreams-artists>

GRAGERT, Anna. Artist Creates Fantastical Worlds by "Painting with Dreams". My modern met [online]. 25.8.2015. Dostupné z: <https://mymodernmet.com/erica-wexler-dreamy-paintings/>

HANSEN, David. Dreams made real in art. La times: Daily Pilot [online]. 29.10.2013. Dostupné z: <https://www.latimes.com/socal/daily-pilot/opinion/tn-cpt-me-1101-hansen-20131029-story.html>

Lin Yi-Pei. Artsy.net [online]. Dostupné z: <https://www.artsy.net/artist/lin-yi-pei>

NORMAN, Max Magnus. Max Magnus Norman: Swedish artist who achieved The Philosophers' Stone. [online]. Dostupné z: <http://maxmagnusnorman.com/>

O barvách - Akryl. Výtvarné potřeby Kreativ [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <https://www.vytvarne-potreby.eu/nase-novinky/o-barvach-akryl/>

Akrylová barva. Wikipedia [online]. [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Akrylov%C3%A1_barva

Zdroje obrazových příloh

Obr. 1: Nicolas Dipre, Jacobův sen, 1500, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Nicolas_Dipre#/media/File:Nicolas_Dipre._Le_songe_de_Jacob._c.1500_Avignon,_Petit_Palais..jpg

Obr. 2: Georges de La Tour, Sen svatého Josefa, 1600, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Georges_de_La_Tour#/media/Soubor:Georges_de_La_Tour_022.jpg

Obr. 3: Antonio de Pereda, Rytířův sen, 1655, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Antonio_de_Pereda#/media/File:Antonio_de_Pereda_-_El_sue%C3%B1o_del_caballero_-_Google_Art_Project.jpg

Obr. 4: Ary de Vois, Jacobův sen, 1660–80, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://www.rijksmuseum.nl/en/collection/SK-A-704>

Obr. 5: Hieronymus Bosh, Vize rytíře Tondala, 1530-40, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://www.wikidata.org/wiki/Q14942621>

Obr. 6: Francisco De Goya, Spánek rozumu vytváří monstra, 1799, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/The_Sleep_of_Reason_Produces_Monsters#/media/File:Francisco_Jos%C3%A9_de_Goya_y_Lucientes_-_The_sleep_of_reason_produces_monsters_\(No._43\),_from_Los_Caprichos_-_Google_Art_Project.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/The_Sleep_of_Reason_Produces_Monsters#/media/File:Francisco_Jos%C3%A9_de_Goya_y_Lucientes_-_The_sleep_of_reason_produces_monsters_(No._43),_from_Los_Caprichos_-_Google_Art_Project.jpg)

Obr. 7: Henry Fuseli, Noční můra, 1781, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Nightmare#/media/File:John_Henry_Fuseli_-_The_Nightmare.JPG

Obr. 8: William, Blake, Červený drak a žena oděná sluncem, 1805, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://wikioo.org/cs/paintings.php?refarticle=8XZ6YX&titlepainting=The%20Red%20Dragon%20and%20the%20Woman%20Clothed%20with%20the%20Sun&artistname=William%20Blake>

Obr. 9: Odilon Redon, Caliban, 1881, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Odilon_Redon_-_Caliban_-_Google_Art_Project.jpg

Obr. 10: Henri Rousseau, Sen, 1910, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: https://www.moma.org/learn/moma_learning/henri-rousseau-the-dream-1910/

Obr. 11: Jean Lecomte du Nouÿ, Eunuchův sen, 1874, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Jean-Jules-Antoine_Lecomte_du_Nou%C3%BF#/media/File:Lecomte_du_Nouy_II_sogno_dell'eunuco.jpg

Obr. 12: Giorgio de Chirico, Italské náměstí, 1953, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://www.italianways.com/italys-squares-in-giorgio-de-chiricos-works/>

Obr. 13: Salvador Dalí, Sen vyvolaný letem včely kolem granátového jablka sekundu před probuzením, 1944, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: https://arthive.com/salvador dali/works/376047~Dream_caused_by_the_flight_of_a_bee_around_a_pomegranate_a_second_before_awakening

Obr. 14: René Magritte, Velká rodina, 1963, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/clanek/rene-magritte-surrealisticky-mag-a-vehlasny-bruselsky-rodak-40048406>

Obr. 15: Max Ernst, Pokušení sv. Antonína, 1945, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: http://www.radioservis-as.cz/archiv13/15_13/15_navstiv.htm

Obr. 16: František Muzika, V paměti II, 1943, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/276575-vytvarnik-frantisek-muzika-je-symbolimaginativniho-umeni.html>

Obr. 17: Toyen, Spící, 1937, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://www.artplus.cz/cs/aukcni-zpravodajstvi/1/top-10-toyen-2017>

Obr. 18: Jindřich Štýrský, Kořeny, 1934, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Jind%C5%99ich_%C5%A0tyrsk%C3%BD#/media/Soubor:Jind%C5%99ich_%C5%A0tyrsk%C3%BD_-_Ko%C5%99eny_\(1934\).jpg](https://cs.wikipedia.org/wiki/Jind%C5%99ich_%C5%A0tyrsk%C3%BD#/media/Soubor:Jind%C5%99ich_%C5%A0tyrsk%C3%BD_-_Ko%C5%99eny_(1934).jpg)

Obr. 19: Zdzisław Beksiński, Noční liána, 1973, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: https://www.boredpanda.com/polish-artist-paintings-nightmares-zdzislaw-beksinski/?utm_source=google&utm_medium=organic&utm_campaign=organic

Obr. 20: Jonathan Borofsky, Lidské struktury – 32 figur, 2002–2009, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: http://www.artnet.com/artists/jonathan-borofsky/human-structures-32-figures-a-UdLCb92VCp5mDI67_y5xVQ2

Obr. 21: John Ransom Phillips, Van Gogh, Umělec jako milenec, 2018, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://news.artnet.com/partner-content/john-ransom-phillips-dreams-artists>

Obr. 22: Erica Wexler, Pod hladinou, 2013, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://mymodernmet.com/erica-wexler-dreamy-paintings/>

Obr. 23: Maggie Taylor, Břemeno snů, 2013, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://www.artsy.net/artwork/maggie-taylor-the-burden-of-dreams-woman>

Obr. 24: Lin Yi-Pei, Jack a jeho kouzelné fazole, 2015, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://www.artsy.net/artwork/lin-yi-pei-jack-and-his-magic-beans>

Obr. 25: Max Magnus Norman, Vernisáž výstavy v Sundsvall, 2010, [online]. In: . [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <http://maxmagnusnorman.com/Art/vernissage-i-sundsvall.jpg>

Obr. 26 – 28: Návrh 1 - 3, vlastní fotografie

Obr. 29 - 37: Průběh 1 – 9, vlastní fotografie

Obr. 38: Sen I., vlastní fotografie

Obr. 39: Sen III., vlastní fotografie

Obr. 40: Sen II., vlastní fotografie

Obr. 41: Výsledek tvorby, vlastní fotografie

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Aneta Ivanovská
Katedra:	Katedra výtvarné výchovy
Vedoucí práce:	Mgr. David Jedlička, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Sny
Název v angličtině:	Dreams
Anotace práce:	Tato práce se skládá ze tří částí, teoretické, praktické a pedagogické. Teoretická část je věnována snům, jejich vysvětlení, historickým kontextům a propojením s uměleckou tvorbou. Praktická část popisuje cestu k výtvarnému zpracování tématu a její výsledek. Pedagogická část představuje výtvarný projekt vhodný k realizaci na základních uměleckých školách. Je doplněna o fakta týkající se snů u dětí.
Klíčová slova:	Sen, nevědomí, imaginace, fantazie, umění, malba
Anotace v angličtině:	This work consists of three parts, theoretical, practical and pedagogical. Theoretical part deals with dreams, its explanations, historic contexts and connection to art. Practical part describes journey to artistic elaboration of the topic and its result. Pedagogic part presents art project suited for realization on elementary art schools. Its supplemented by facts regarding dreams of children.
Klíčová slova v angličtině:	Dream, unconscious, imagination, fantasy, art, painting
Přílohy vázané v práci:	CD
Rozsah práce:	60
Jazyk práce:	Český jazyk